

Аналіз міграційних процесів в ЄС та теорія мультикультуралізму: сучасний стан та перспективи

Віктор Пашков, Володимир Правдін, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

У статті висвітлено сучасний стан міграційних проблем, з якими зіштовхнулись, починаючи з 2015 р., країни-члени ЄС. З 2015 р. спостерігається різке зростання кількості біженців, до яких європейські країни були не готові. До кінця 2019 р. Європа вже вичерпала свої економічні можливості приймати та розміщувати біженців, але їх потік продовжується. За останні 5 років до Європи прибуло понад 4 млн біженців з Близького Сходу, Північної Африки та Південної Азії. У 2015 р. потік мігрантів становив понад 1,5 млн людей, у 2016 р. – 900 000, у 2017 р. – 650 000, у 2018 р. – 600 000, у 2019 р. – майже 550 000.

Визначено основні причини масштабного переміщення мігрантів до Європи. Серед них війни та конфлікти, які дестабілізують ситуацію у рідних країнах; демографічні спалахи в Африці та на Близькому Сході; погіршення фінансування таборів для біженців у Туреччині, Лівані та Йорданії, загострення сирійської кризи 2018–2019 рр.; наявність високих соціальних гарантій та родичів з діаспори у багатьох країнах ЄС.

Проаналізовано політичні, соціальні, культурні наслідки міграційної кризи для окремих країн та ЄС. Зростаючий потік біженців загострив у європейських суспільствах проблеми тероризму, зростання рівня злочинності, недостатню культурну сумісність місцевого населення з біженцями, посилення правих настроїв та високі соціальні витрати на адаптацію мігрантів.

Обґрунтовано значення ідеології мультикультуралізму для сучасної міграційної кризи в ЄС. Явище мультикультуралізму порівнюється з явищами глобалізації та демонструється вплив на ситуації в суспільстві, які призводять до конфлікту. Мультикультуралізм донедавна сприймався як засіб, який здатний пом'якшити негативні (насамперед для традиційних культур, етнічних та конфесійних груп) наслідки глобалізації, але звужуючи філософський погляд на феномен мультикультуралізму до інституційного рівня, сучасні представники гуманітарної науки й практики в Європі (політологи, соціологи, політики) зіткнулися з тим, що взаємодія культур поки не знаходить належного зображення в теорії та стримується на практиці.

Ключові слова: міграція, біженці, криза, безпека, Європейський Союз, зовнішні кордони ЄС, міграційна політика, мультикультуралізм

Analysis of migration processes in the EU and the theory of multiculturalism: current state and prospects

Victor Pashkov, Vladimir Pravdin, Dnipro University of Technology

The article deals with the problem of the migration crisis that has hit the EU. Since 2015, there has been a sharp increase in the number of refugees from the region, to which European countries were not ready. By the end of 2019, Europe has already exhausted its economic capacity to receive and accommodate refugees, but their flow is continuing. Over the last 5 years, more than 4 million refugees from the Middle East, North Africa and South Asia have come to Europe. In 2015, the flow of migrants was over 1.5 million people, in 2016 - 900 000, in 2017 - 650 000, in 2018 - 600 000, in 2019 - almost 550 000.

The main causes of large-scale movement of migrants to Europe have been identified. Among them are wars and conflicts that destabilize the situation in their native countries; demographic outbreak in Africa

and the Middle East, deteriorating funding for refugee camps in Turkey, Lebanon and Jordan, exacerbation of the 2018-2019 Syrian crisis; the availability of high social guarantees and diaspora relatives in many EU countries.

The political, social, cultural consequences of the migration crisis for individual countries and the EU are analyzed. The increasing flow of refugees has exacerbated in European societies the problems of terrorism, the increase in crime rates, the poor cultural compatibility of the local population with refugees, the increased right-wing sentiment and the high social costs of migrant adaptation.

The importance of the ideology of multiculturalism for the current migration crisis in the EU is substantiated. The phenomenon of multiculturalism is compared with the phenomena of globalization and shows the impact on the situation in society, which lead to conflict. Multiculturalism has recently been perceived as a means that can mitigate the negative (primarily for traditional cultures, ethnic and religious groups) consequences of globalization, but narrowing the philosophical view of the phenomenon of multiculturalism to the institutional level, modern representatives of the humanities and practices in Europe (political scientists, sociologists, politicians) faced with the fact that the interaction of cultures has not been adequately reflected in theory and held in practice.

Keywords: migration, refugees, crisis, security, European Union, EU external borders, migration policy, multiculturalism

Анализ миграционных процессов в ЕС и теория мультикультурализма: текущее состояние и перспективы

Виктор Пашков, Владимир Правдин, Национальный технический университет «Днепропетровская политехника»

В статье освещено современное состояние миграционных проблем, с которыми столкнулись, начиная с 2015 г., страны-члены ЕС. С 2015 г. наблюдается резкий рост числа беженцев, к которым европейские страны были не готовы. К концу 2019 г. Европа уже исчерпала свои экономические возможности принимать и размещать беженцев, но их поток продолжается. За последние 5 лет в Европу прибыло более 4 млн беженцев с Ближнего Востока, Северной Африки и Южной Азии. В 2015 г. поток мигрантов составил более 1,5 млн человек, в 2016 г. – 900 000, в 2017 г. – 650 000, в 2018 г. – 600 000, в 2019 г. – почти 550 000.

Определены основные причины масштабного перемещения мигрантов в Европу. Среди них войны и конфликты, которые дестабилизируют ситуацию в родных странах; демографические всплески в Африке и на Ближнем Востоке; ухудшение финансирования лагерей для беженцев в Турции, Ливане и Иордании, обострение сирийского кризиса 2018–2019 гг.; наличие высоких социальных гарантий и родственников из диаспоры во многих странах ЕС.

Проанализированы политические, социальные, культурные последствия миграционного кризиса для отдельных стран и ЕС. Растущий поток беженцев обострил в европейских обществах проблемы терроризма, рост уровня преступности, недостаточную культурную совместимость местного населения с беженцами, усиление правых настроений и высокие социальные расходы на адаптацию мигрантов.

Обосновано значение идеологии мультикультурализма для современного миграционного кризиса в ЕС. Явление мультикультурализма сопоставляется с явлениями глобализации и демонстрируется влияние на ситуации в обществе, которые приводят к конфликту. Мультикультурализм недавно воспринимался как средство, которое способно смягчить негативные (прежде всего для традиционных культур, этнических и конфессиональных групп) последствия глобализации, но

сужая философский взгляд на феномен мультикультурализма к институциональному уровню, современные представители гуманитарной науки и практики в Европе (политологи, социологи, политики) столкнулись с тем, что взаимодействие культур пока не находит должного отражения в теории и удерживается на практике.

Ключевые слова: миграция, беженцы, кризис, безопасность, Европейский Союз, внешние границы ЕС, миграционная политика, мультикультурализм

Постановка проблеми.

Активна фаза європейської міграційної кризи розпочалась у 2015 р. у зв'язку з багаторазовим збільшенням потоку біженців і нелегальних мігрантів до країн ЄС. Європейські країни та суспільства виявились не готовими до прийому та розподілу великих потоків мігрантів з Близького Сходу, Північної Африки та Південної Азії. У зв'язку із цим виникло чимало складних і гострих проблем, які вимагають зміни підходів у міграційній політиці ЄС та викликають протиріччя серед членів співтовариства. На фоні загострення цих проблем, євроінтеграційних прагнень України вивчення міграційної кризи у ЄС стає актуальним як в теоретичному, так і у практичному вимірах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Гострота проблеми біженців у ЄС зумовила великий науковий і громадський інтерес до вивчення цих процесів. Вона знайшла своє відображення у працях М. Безушко, В. Бондарчука, С. Жира, В. Кольцова, Ю. Халілова-Чуваєва. Однак ця тематика через свою динамічність залишається не до кінця вивченою, постійно відкриваючи нові проблеми і явища.

Виклад основного матеріалу.

Протягом багатьох десятиліть Європа залишалася привабливим місцем для мігрантів. Перші великі хвилі мігрантів, які прагнули знайти для себе матеріальний добробут або втекти від політичних репресій, війн, почали прибувати до Західної Європи після Другої світової війни. Ці потоки з країн Північної Африки, Близького Сходу та Західних Балкан були пов'язані з крахом колоніальних імперій, переселенням жителів колоній вже до колишніх метрополій.

Однак сучасна міграційна криза у Євро-

пі має іншу природу. Вона є найбільшою у регіоні з середини ХХ ст. Розміри і характер кризи викликали у світі суперечливу реакцію. Для багатьох нинішня ситуація з мігрантами стала проявом неефективності європейських інститутів. Загалом у 2015 р. у країни ЄС прибуло, за різними оцінками, від 1 до 1,8 млн. біженців [1, с. 25]. Для порівняння у 2014 р. було зареєстровано лише 280 тис. мігрантів. У 2015–2016 рр. у Австрії, Угорщині, Швеції та Норвегії кількість біженців перевищила 1 % населення. При цьому біженці влилися у вже наявні діаспори, посиливши їх кількісно. Міграційний потік можна умовно поділити на дві категорії осіб – легальні та нелегальні мігранти. Обидві групи здійснюють переміщення до Європи з економічних або політичних причин.

Легальні мігранти використовують офіційні юридичні канали і, як правило, дотримуються правил проживання у новій країні. Інша річ – потік нелегальних мігрантів. Ці люди часто не відповідають юридичним вимогам для легальної міграції. Частина з таких осіб у Європі – біженці, які тікають від війни або від політичних, релігійних, етнічних переслідувань. Їх класифікують як політичних біженців. Найбільше їх з Сирії та Іраку. Вони користуються особливим правовим статусом у межах Женевської Конвенції про статус біженців 1951 р. Інша частина нелегальних мігрантів у Європі приїжджає перш за все у пошуку економічного добробуту (економічні біженці).

Правові процедури щодо в'їзду на територію ЄС мігрантів регулюються III Дублінським регламентом, ухваленим у 2013 р. Цей документ поширюється на всі країни-члени співтовариства (окрім Данії), а також Норвегію й Ісландію. Згідно з регламентом, держава, в якій прохач вперше

подає запит на надання притулку, несе відповідальність за прийняття або відхилення вимоги, а прохач не може вже подавати відповідні прохання в інших країнах ЄС. З іншого боку, Дублінський регламент виявився неспроможним ефективно стримувати потік біженців, який хлинув у Європу з 2015 р. Протягом міграційної кризи країни-члени ЄС намагались переглянути III регламент, модифікувавши його під нові виклики, але процес узгодження ще не завершився.

У публічному дискурсі в ЄС термін «криза» стосовно потоку біженців і мігрантів уперше почав звучати навесні 2015 р., коли в Середземному морі сталася серія морських катастроф. Лише протягом квітня 2015 р. по дорозі до Європи затонули як мінімум 5 суден із 1200 мігрантами з Африки. За даними Європейської комісії, протягом 2015 р., намагаючись дістатись Європи, у Середземному морі загинуло 2889 мігрантів на шляху із Африки до Італії. Ще понад 700 чол. загинуло у Егейському морі, прямуючи до Греції із Туреччини, а з 2000 до 2016 рр. цей показник сягнув понад 22 тис. загиблих [3, с. 33].

До 2015 р. цей потік складала переважно економічні біженці, які не мали захищеного статусу в міжнародному праві. Так до цього до 40 % нелегальних мігрантів у Німеччині складала вихідці з балканських країн, де на той момент вже не було серйозних конфліктів.

Початок громадянської війни в Сирії у 2011 р. та серія революцій на Близькому Сході («арабська весна») різко змінили ситуацію. З 2015 р. почалось різке зростання чисельності біженців з регіону, до чого європейські країни були не готові. На кінець 2019 р. Європа вже вичерпала свої економічні можливості для прийому та розміщення біженців, але їх потік продовжується. За даними Євростату, отримати притулок у ЄС виявили бажання понад 700 тис. людей, що майже у 2,5 рази більше, ніж у 2014 р. 53 % з них – це сирійці, друга за чисельністю група змушених мігрантів – афганці (18 %), менш чисельні групи складають вихідці з Іраку, Лівії, Пакистану, Ери-

треї та інших країн.

У 2016 р. у країнах ЄС лише офіційно було зареєстровано приблизно 900 тис. біженців. Певна частина мігрантів також перетнула кордони нелегально. З них 335 тис. склали сирійці, до 178 тис. – афганці, 121 тис. – іракці.

У 2017 р. потік мігрантів до ЄС дещо зменшився. Заяви на «в'їзд» та отримання притулку у ЄС подали майже 650 тис. чол. Найпривабливішими країнами виявились Німеччина (122,8 тис.), Італія (83,1 тис.), Франція (50,8 тис.), Греція (27,1 тис.) і Велика Британія (18,8 тис.). Як у попередні кризові роки, громадяни Сирії, Афганістану та Іраку склали понад 2/3 мігрантів.

У 2018–2019 рр. потік змушених мігрантів до Європи почав спадати, але залишив чимало невирішених проблем. У 2018 р. до ЄС в'їхали до 600 тис. біженців та мігрантів. За прогнозами Федерального відомства ФРН у справах міграції та біженців, у німецькому уряді очікують, що до кінця 2019 р. заяв на отримання притулку у країні подадуть приблизно 145 тис. осіб, що значно менше, ніж у три попередні роки [12].

Серед основних причин, які викликали масштабний та інтенсивний рух мігрантів у Європу, можна виокремити такі:

- війни і збройні конфлікти, які дестабілізують ситуацію в регіонах свого проживання: перманентна нестабільність в Іраку, громадянська війна в Сирії, військово-політична нестабільність в Афганістані, війна у Лівії, боротьба з терористами з ІДІЛ, конфлікти в Ємені та Пакистані, релігійні конфлікти в Нігерії та Судані, напружені відносини Сербії та Косово;

- демографічний вибух в країнах Африки і Близького Сходу, що перевищив можливості економіки цих країн забезпечувати трудову зайнятість, зростаюча соціальна нерівність, відсутність соціальних перспектив;

- погіршення фінансування таборів для біженців у Туреччині, Лівані та Йорданії та як наслідок скорочення раціону харчування біженців, введення плати за використання води та електрики;

- загострення сирійської кризи у 2018–2019 рр.;

- наявність у багатьох країнах ЄС високих соціальних гарантій та родичів з діаспори;

- відкриття біженцями більш безпечного маршруту у Середземномор'ї: замість старого маршруту «Лівія – море – Італія» все більше мігрантів їдуть у Європу через Грецію та Північну Македонію, що значно безпечніше.

Міграційна криза загострила демографічні, соціально-економічні та політичні проблеми всередині ЄС. По-перше, у 2015–2016 рр. окремі країни зіткнулися з необхідністю одноразової інтеграції величезного числа іншокультурних осіб. Так, наприклад, тільки в ФРН приїхали не менше 600 тис. чол., які додалися до 12 млн мігрантів, які проживали там раніше [2, с. 89].

По-друге, особливістю нової міграційної кризи стало те, що величезна кількість біженців прибули до Європи за короткий період (3 роки), що сильно ускладнює процес їх інтеграції. По-третє, усередині ЄС сформувався явний дисбаланс, відповідно до якого країни Центрально-Східної Європи (Польща, Угорщина, Чехія), Прибалтики, а також Іспанія фактично не беруть участі в подоланні міграційної кризи, що посилює політичні протиріччя у ЄС.

Поряд з чисельністю приїжджих важливим фактором є їх правовий статус. Європейська практика щодо біженців є доволі ліберальною у питаннях отримання виду на проживання. Крім того, у багатьох країнах ЄС активно діють соціальні програми з возз'єднання сімей, які в умовах міграційної кризи

дозволяють натуралізуватись цілим сім'ям. У багатьох мігрантів з арабських країн та Близького Сходу кількість членів сім'ї часто перевищує 7 осіб.

Регулювання міграційної кризи, викликаного загостренням економічних і політичних негараздів у низці країн Близького Сходу, Північної Африки та Азії, сьогодні стало одним із ключових завдань національних урядів та ЄС загалом на міжнародній арені. Міграційна політика Європейського Союзу – це сукупність принципів і методів, які використовують-

ся країнами-членами ЄС для врегулювання міграційних процесів.

У вересні 2015 р. країнами ЄС була створена спеціальна програма з розподілу квот 120 тис. біженців, щоб полегшити ситуацію з прийомом біженців у таких країнах, як Італія, Угорщина і Греція. Питання розподілу біженців ускладнювалося низкою суперечностей між самими європейськими країнами, які розділилися на два табори: тих, хто готовий приймати біженців, і тих, хто виступав проти розміщення на своїй території вимушених мігрантів. Угорщина виступала категорично проти надання притулку біженцям. Результатом позиції угорської влади стало зведення на сербсько-угорському кордоні бетонної огорожі з колючим дротом, щоб мінімізувати проникнення нелегальних мігрантів з Балкан. В основному проти надання політичного притулку виступили східноєвропейські країни, які не хочуть приймати на своїй території біженців і покладають відповідальність за міграційну кризу на країни Західної Європи, зокрема їх зовнішню політику у Сирії.

Перш за все, східних європейців лякають проблеми соціального і культурного характеру, пов'язані із потоками мігрантів. Чехія та Польща, Слідом за Угорщиною, зайняли негативну позицію, заявивши про своє бажання залишатися культурно однорідними суспільствами. Ці країни виступили за розподіл біженців між членами ЄС на добровільній основі і не підтримали запровадження квот при розподілі. Самі біженці також не прагнули залишатися в країнах Центрально-Східної Європи, а розглядали їх переважно як транзитні території. Їх кінцевою метою була Західна Європа, насамперед ФРН.

У результаті рішення щодо квот було ухвалено за принципом більшості, що посилює реакцію східноєвропейських країн у питанні врегулювання виниклої міграційної кризи. Вони стали саботувати його. Ситуацію з прийняттям і розподілом біженців у ЄС загострив теракт, що стався 13 листопада 2015 р. у Франції. Ісламські терористи використали антизахідні та антиєвропейські гасла у нападах, що

негативно відобразилось на ставленні до мігрантів.

Зіштовхнувшись з прямою загрозою ісламського фундаменталізму, уряди багатьох країн ЄС у питанні міграційної кризи зайняли ще більш жорстку позицію. Президент Латвії Р. Вейонис заявив, що його держава не може взяти на себе додаткові зобов'язання з розміщення біженців, а польська влада пригрозила, що зобов'язання за квотами розселення біженців виконувати не збирається [7, с. 63]. На противагу їм, німецький канцлер А. Меркель продовжувала наполягати, що механізм розподілу біженців (квоти) повинен стати постійним і обов'язковим для всіх членів ЄС.

Після тривалих переговорів 24 вересня 2015 р. відбувся екстрений саміт ЄС з питань міграційної кризи. 28 країн-членів ухвалили рішення збільшити фінансову допомогу Туреччині, Лівану та Йорданії, відкрити на кордонах центри з прийому біженців. Також учасники підтвердили готовність розселення біженців за квотами, однак спільне рішення у цьому питанні так і не було узгоджено.

На саміті ЄС 15–16 жовтня 2015 р. попередні рішення були деталізовані. Центри на кордонах ЄС мали приймати, реєструвати та сортувати біженців. Дозвіл на притулок мало видаватись лише політичним мігрантам, яким на батьківщині загрожує небезпека, а економічні мігранти підлягали депортації додому. У межах європейських консультацій був розроблений список «небезпечних» і «безпечних» країн. Також учасники підтвердили необхідність посилення співпраці з країнами, якими проходить потік біженців, – Туреччиною, Лівією та Йорданією.

Ще за місяць, 11–12 листопада 2015 р., на Мальті уряди європейських і африканських країн провели спільний саміт щодо міграційної кризи. На ньому було ухвалено рішення про створення ЄС цільового фонду в розмірі € 1,8 млрд, а також ухвалений план дій. ЄС заявив про готовність надати Ефіопії, Судану, Кенії, Тунісу та іншим країнам гранти з цього фонду та пообіцяв візові послаблення. Натомість вони мали

надати додаткові місця для розміщення біженців на своїй території, щоб зменшити міграційних потік до Європи. У межах розробленого плану країни-учасниці саміту узгодили 15 ініціатив, які мали допомогти у боротьбі з кризою, а також зосередили увагу на питаннях легальної та нелегальної міграції, повернення мігрантів.

Однією з таких ініціатив стало створення інформаційних центрів. Станом на кінець 2019 р. ЄС ухвалив аналогічні двосторонні Плани дій з Туреччиною, Сербією та Албанією.

З 20 листопада 2015 р. відповідно до попередніх рішень Рада ЄС посилила контроль над зовнішніми кордонами співтовариства, зберігши при цьому всі принципи Шенгену. Зміни торкнулись вдосконалення системи прикордонного контролю країн-членів Шенгену, електронного підключення до відповідних баз даних Інтерполу на всіх пунктах перетину зовнішніх кордонів і створення систем автоматичної перевірки документів, введення в дію системи обміну даними про авіапасажирів, вжиття заходів з боротьби з тероризмом, обміну розвідувальної інформації між поліцейськими, збільшення фінансування агентства ЄС з безпеки зовнішніх кордонів (Frontex). Реалізація цих заходів тривала понад рік і наприкінці 2016 р. вони були повністю запроваджені.

У 2017 р. міграційна політика ЄС посилилася. На саміті в Брюсселі 19 жовтня 2017 р. було зазначено, що підхід держав-членів та інституцій ЄС до забезпечення повного контролю над кордонами повинен бути консолідований. При цьому у висновках Європейської Ради вказується, що співтовариство готове реагувати та припиняти будь-які спроби нелегально перетнути кордони держав-членів ЄС. Але врегулювання питання аж ніяк не стало більш зрозумілим, оскільки в Євросоюзі існує проблема «замкнутого кола», яка полягає, з одного боку, у протистоянні іммігрантським потокам, а з іншого – у дотриманні принципів захисту прав мігрантів, боротьби з бідністю тощо. Європейські країни, вважаючи одним із головних своїх надбань права людини, опиняються перед

складним вибором між ліберальними цінностями та власною безпекою. Саме цей важкий вибір і досі є мотивом чи виправданням в ухваленні тих чи інших політичних рішень щодо проблем міграційної кризи.

У 2018 р. глави держав і урядів 28 країн ЄС на саміті знайшли «європейське рішення» міграційної кризи. За підсумком 15-годинних дискусій, що проходили в Брюсселі, Євросоюз встановив нові правила прийому мігрантів, врятованих у Середземномор'ї, а також зобов'язався переглянути Дублінську угоду про розподіл біженців [9]. Зокрема, уперше європейські лідери змогли домовитися про організацію за межами ЄС центрів висадки нелегальних мігрантів, які прямують до Європи.

Масштабний та інтенсивний потік біженців у Європу поставив перед урядами країн-членів ЄС нові складні проблеми і виклики. Головним з них стало збільшення терористичної загрози та погана культурна сумісність європейців і мігрантів. З 2015 р. вірогідність терористичних атак у країнах ЄС значно зросла. Разом із біженцями, які сподіваються знайти на території Європи безпеку та добробут, у регіон просочилося більше 4000 бойовиків ІДІЛ, радикально налаштованих проти західного світу, його способу життя, цінностей. Протягом 2015–2019 рр. у Франції, Іспанії, Бельгії відбулось декілька терористичних атак ісламістів, що лише посилює недовіру корінного населення до мігрантів.

Другою загрозливою проблемою стали серйозні відмінності менталітету, традицій і звичаїв новоприбулих біженців у Європу. Враховуючи той факт, що європейські країни вже перенасичені мігрантами з іншими поглядами і цінностями, часто конфліктуєчими з цінностями Заходу, європейці побоюються агресивного прояву звичаїв і традицій з боку біженців. У багатьох країнах ЄС поширюється негативний настрій проти мігрантів, особливо мусульман. У цьому зв'язку актуальними є слова угорського прем'єр-міністра В. Орбана щодо майбутнього

регіону: «Реальність така, що Європі загрожує приплив десятків мільйонів людей і одного дня ми можемо зрозуміти, що ми знаходимося в меншості у нашій власній країні» [4].

Міграційна хвиля мала своїм наслідком зростання рівня злочинності у приймаючих країнах. На прикладі Німеччини розглянемо зростання злочинності серед мігрантів. У своїх рапортах німецькі поліцейські повідомляють, що до 70 % всіх злочинів у країні пов'язані з біженцями та мігрантами [7, с. 63]. Молоді мігранти поводяться агресивно, не виявляють поваги до закону. Влада ФРН у рамках політкоректності намагається лояльно ставитися до правопорушень мігрантів. У свою чергу, злочини, вчинені мігрантами, усе частіше викликають масові протести та заворушення населення у німецьких містах.

Високий рівень злочинності серед мігрантів має об'єктивні підстави. Згідно з дослідженнями Міністерства охорони здоров'я Нідерландів, 41 % біженців з Близького Сходу має психічні проблеми, викликані військовими діями, злиднями, відривом від сім'ї та звичного середовища. Багато з них страждає від посттравматичного стресового розладу [6]. Разом з тим мова йде про великий контингент молодих людей (55 % біженців є молодшими 25 років), часто неодружених чоловіків. Ці обставини пояснюють справжню епідемію злочинів з боку мігрантів – від згвалтувань і вбивств до збройних нападів і крадіжок.

Тероризм, збільшення під впливом мігрантів рівня злочинності викликають зворотну реакцію європейських суспільств. Періодично у Німеччині, Чехії, Швеції, Франції, Естонії проходять протести проти надання притулку новим мігрантам. Наприклад, угорці в абсолютній більшості підтримують рішення уряду Орбана щодо закриття кордонів країни для біженців. Під час виборів антиіммігрантські настрої у Європі конвертуються у підтримку ультраправих партій, які виступають проти надання притулку біженцям, мультикультуралізму. Так протягом останніх років у провідних країнах

Європи збільшується представництво ультраправих сил. Такі партії, як «Національний фронт» М. Ле Пен, мають представництво у парламенті Франції. На парламентських виборах 2017 р. у ФРН партія «Альтернативна Німеччина», яка виступає з жорсткою риторикою щодо біженців, отримала 12,6 % голосів виборців (94 мандата) [8, с. 21]. Ультраправі сили представлені у парламентах Нідерландів, Великої Британії, Іспанії, Угорщині, Естонії.

Інша проблема, пов'язана з міграційною кризою, має економічну природу. Країнам ЄС необхідно виплачувати допомогу біженцям, і хоча багато країн скоротили її вдвічі за останні роки, коштів на це все рівно витрачається багато. До цього також додається необхідність фінансування проєктів і допомоги країнам Північної Африки та Близького Сходу, які певною мірою стримують цей міграційний потік [5, с. 55].

Паралельно європейські уряди намагались вирішити суспільні проблеми, пов'язані вже з наявними мігрантами, їх адаптацією у приймаючих суспільствах. Світова практика у цій сфері надає два основні політичні підходи – асиміляція та мультикультуралізм. Обидва підходи мають однакову мету – формування з різних груп інтегрованого суспільства, в якому конфлікти етнонаціональні, міжкультурні конфлікти відсутні або мінімальні. При цьому ставка на користь стратегії асиміляції робиться тоді, коли представники тієї чи іншої етнічної групи мають маргінальний статус.

Основний принцип мультикультуралізму – це збереження національної і культурної ідентичності мігрантів, що часто передбачає наявність і збереження певної соціальної дистанції між мігрантами і корінним населенням. На противагу цьому, політика асиміляції базується на необхідності культурного злиття мігрантів з приймаючим суспільством.

На європейському континенті, особливо у Західній Європі у 1960–1980-хх рр. переважала асиміляційна стратегія. Протягом 1990-х рр. країни-члени ЄС

стали поступово відмовляються від неї, обравши курс на підтримку культурного плюралізму. У політичному дискурсі він отримав назву мультикультуралізм і став популярним з середини 1990-х рр. Імпорт мультикультуралізму в Європу був пов'язаний з виникненням ідеї про позитивну дискримінацію, що передбачає надання різних пільг і привілеїв меншин з метою вирівнювання їх можливостей з можливостями більшості. З часом мультикультуралізм перетворився на ширму, за якою ховаються інші соціальні та політичні аспекти – імміграція, національна ідентичність, розчарування в політиці, занепад робітничого руху.

Крім того, країни обирали різні підходи. Велика Британія намагалася забезпечити різноманітні етнічні громади рівними правами в політичній системі країни. Німеччина замість надання громадянства пропонувала іммігрантам вести ізольований спосіб життя. Франція після кількох експериментів відмовилася від мультикультуралізму на користь політики асиміляції на початку ХХІ ст.

Конкретні результати у країнах також виявилися різними: у Великій Британії такі заходи викликали періодичні громадські хвилювання, у Німеччині турецька меншина все далі відходила в сторону від суспільного життя, у Франції у відносинах влади і громад вихідців з Північної Африки виник високий рівень напруженості. Проте системні наслідки всюди були схожими: розколоте суспільство, вороже налаштовані меншини і незадоволені пересічні громадяни.

У 2010-х рр. європейське населення все голосніше висловлює своє невдоволення політикою мультикультуралізму, а в деяких країнах на офіційному рівні було визнано, що він провалився як стратегія вирішення проблеми мігрантів. Основними претензіями до політики мультикультуралізму є такі:

1. Небажання мігрантів взаємодіяти з корінним населенням, що призводить до соціальної напруженості. Найчастіше ці конфлікти виникають з ініціативи саме мі-

грантів. Наприклад, ситуація, що склалася у британському Бірмінгемі у 2016 р., коли відбулася низка збройних сутичок з боку мігрантів.

2. Падіння загальних показників країни у світових рейтингах за індексами якості життя і розвитку країни. Європейці часто говорять про те, що при власному високому рівні освіти загальний індекс країни знижується за рахунок рівня освіти мігрантів. Наприклад, у Великій Британії цей індекс дорівнює 0,885. У той же час у країнах Скандинавії і в Австралії, в яких потік мігрантів мінімальний, цей індекс дорівнює 0,907 і 0,932 відповідно [13, с. 22].

Основною проблемою мультикультуралізму є неправильний курс і цілі політики, обраної європейськими країнами. Найпоширенішою помилкою є те, що уряди змушені проводити політику мультикультуралізму у зв'язку з тим, що це необхідно культурній меншості для самоствердження, зміцнення своїх соціальних позицій у приймаючому суспільстві. Проте саме ці питання не турбували до недавня самих іммігрантів. Іммігранти привезли із собою власні традиції, якими пишаються. У той же час їх не турбує проблема збереження культурних відмінностей, найчастіше вони не вважали культуру політичним питанням. Їх турбувало не бажання, щоб до них ставились по-іншому, а той факт, що до них дійсно ставляться по-іншому. Расизм і нерівність, а не релігія та етнічна належність були для них головними проблемами. Такий курс введення політики призвів до подрібненості в соціальній структурі країн ЄС.

Модель, яка являє собою процес поділу суспільства на групи, передбачає за собою загострення конфліктів і суперництво з метою показати свої особливості і права найбільш яскравим чином. Така політика нерідко призводить до боротьби за ресурси між меншинами. Замість того, щоб зробити пріоритетом потреби людей і співробітництво, різні етнічні групи зазвичай прагнуть максимально задовольнити власні інтереси, ігноруючи позиції інших. Політика не тільки сильніше вказала на певні відмін-

ності між людьми, але й змусила їх борятися та розглядати інші етнічні групи як конкурентів у боротьбі за особливий статус.

Більше того, у зв'язку з політикою мультикультуралізму у мігрантів пропадає необхідність і бажання асимілюватися яким-небудь чином. Наприклад, у Німеччині мігранти відмовляються вчити німецьку мову, а у Лондоні мігранти скупили цілі квартали, перетворивши їх на ізольовані культурні співтовариства. Так у районі Тауер Хемлетс, де сконцентровані вихідці з Близького Сходу, уже збудовано 19 мечетей і планується будівництво ще 6 [10, с. 70].

На сучасному етапі політика мультикультуралізму у країнах ЄС перебуває у стані глибокої кризи. Не можна говорити, що вона не мала певних результатів, але кінцевої мети так і не було досягнуто.

Висновки.

Міграція є невід'ємною частиною суспільного життя будь-якої країни, а тому міграційна проблематика навряд чи колись перестане бути актуальною, вийде з моди. Протягом 2015–2019 рр. у Європу прибули понад 4 млн біженців з різних неблагонадійних країн.

Міграційна криза на кінець 2019 р. залишається складною проблемою для ЄС, хоч і потік біженців став меншати. Більшість з вищезазначених шляхів вирішення міграційних проблем або пробуксовують на стадії їх реалізації або не можуть повною мірою виконувати покладені на них завдання. Серед країн-сусідів ЄС лише Туреччина повною мірою стримує міграційний потік, у той час як інші партнери не можуть або не прагнуть цього. Більш того, у середині ЄС поки що немає єдності щодо інструментів вирішення проблеми.

Таким чином, сучасна міграційна криза, яка стала найбільшою у Європі після 1945 р., слугує складним випробуванням для перевірки згуртованості європейської співтовариства, а її вирішення залежить від відповіді чи готові всі члени об'єднатися перед обличчям складної ситуації до спільних дій.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Акопян Э., Кожина В. Миграционный кризис в Европе. Вестник МИЭП. 2016. № 2 (23). С. 25–31.
2. Безушко М., Панченко С. Міграційні процеси в країнах ЄС. Європейська міграційна криза. В Юридичні могилянські читання: пошук рішень з актуальних проблем сучасної правової науки. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. С. 88–91.
3. Бондарчук В. Європейська міграційна криза і стабільність ЄС. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2016. № 2. С. 28–31.
4. Глобальна міграція: Східна Європа проти? URL: <https://www.uifuture.org/publications/news/24423-globalna-migraciya-shydna-evropa>.
5. Жир С. І., Агапова В. В., Пулик О. Я. Вплив адаптації потоків біженців із країн Африки та Близького Сходу на економічну ситуацію Європейського регіону. Науковий погляд: економіка та управління. 2016. № 2 (56). С. 54–62.
6. Зворотний бік Європейської міграційної кризи. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/zvrototniy-bik-evropeyskoyi-migraciynoyi-krizi.html>.
7. Емельянов Е. М., Максименко А. П. Мигрантская катастрофа: кризис с беженцами в ЕС. Научные записки молодых исследователей. 2016. № 6. С. 61–65.
8. Кольцов В. Міграційна криза як передумова і вияв євроскептицизму та наднаціональної опозиційності до ЄС у країнах Вишеградської групи. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2017. № 3/4. С. 18–23.
9. Міграційна напівреформа: як зміниться політика ЄС у питаннях біженців. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2018/07/30/7084969/>.
10. Халілова-Чуваєва Ю. О., Бубнов І. В. Європейська політика мультикультуралізму і криза національної ідентичності: політичний аспект. Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Серія: Гуманітарні науки. 2013. Вип. 2. С. 66–77.
11. Як почалася європейська міграційна криза і як її закінчити. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/359078/yak-pochalasya-yevropejska-migratsijna-kryza-i-yak-yiyi-zakinchyty>.
12. Euro-Med Migration. URL: <https://www.euneighbours.eu/en/south/stay-informed/projects/euro-med-migration-ii>.
13. Progress report on the Implementation of the European Agenda on Migration. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council. Brussels. 14.03.2018. COM(2018) 250 final. 22 p.

REFERENCES

1. Akopian, E., & Kozhina, V. (2016). Migratsionnyi krizis v Evrope [Migration crisis in Europe. IIEP Bulletin]. *Vestnik MIEP – Bulletin of MIEP*, 2 (23), 25–31 [in Russian].
2. Bezushko, M., & Panchenko, S. (2019). Migrantsiini protsesy v krainakh YeS. Yevropeiska mihratsiina kryza [Migration processes in EU countries. European migration crisis]. *V Yurydychni mohylianski chytannia: poshuk rishen z aktualnykh problem suchasnoi pravovoi nauky – V Legal Mohyla Readings: Finding Solutions to Current Issues in Modern Legal Science*. (pp. 88–91). Mykolaiv: Vyd-vo ChNU im. Petra Mohylyin [Ukrainian].
3. Bondarchuk, V. (2016). Yevropeiska mihratsiina kryza i stabilnist YeS [The European Migration Crisis and EU Stability]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: Economics, Business and Management*, 2, 28–31 [in Ukrainian].
4. *Hlobalna mihratsiia: Skhidna Yevropa proty? [Global migration: Eastern Europe against?]*. Retrieved from <https://www.uifuture.org/publications/news/24423-globalna-migraciya-shydna-evropa> [in Ukrainian].
5. Zhyr, S. I., Ahapova, V. V., & Pulyk, O. Ya. (2016). Vplyv adaptatsii potokiv bizhentsiv iz krain Afryky ta Blyzkoho Skhodu na ekonomichnu sytuatsiiu Yevropeiskoho rehionu [Influence of adaptation of refugee flows from Africa and the Middle East on the economic situation of the European region]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia – Scientific View: Economics and Management*, 2 (56), 54–62 [in Ukrainian].
6. *Zvrototniy bik Yevropeiskoi mihratsiinoi kryzy [The reverse of the European migration crisis]*. Retrieved from <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/zvrototniy-bik-evropeyskoyi-migraciynoyi-krizi.html> [in Ukrainian].
7. Emelianov, E. M., & Maksimenko, A. P. (2015). Migrantskaia katastrofa: krizis s bezhentsami v ES [Migrant catastrophe: the crisis with refugees in the EU]. *Nauchnye zapiski molodykh issledovatelei – Scientific notes of young scientists*, 6, 61–65 [in Russian].
8. Koltsov, V. (2017). Migrantsiina kryza yak peredumova i vyjav yevroskeptytsyzmu ta nadnatsionalnoi opozytsiinosti do YeS u krainakh Vyshegradskoi hrupy [Migration crisis as a prerequisite and manifestation of Euroscepticism and supranational opposition to the EU in the Visegrad countries]. *Visnyk NTUU «KPI». Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo – National Technical University of Ukraine Journal. Political science. Sociology. Law*, 3/4, 18–23 [in Ukrainian].

9. *Mihratsiina napivreform: yak zminytsia polityka YeS u pytanniakh bizhentsiv* [Migration Semi-Reform: How EU Refugee Policy Will Change]. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2018/07/30/7084969/> [in Ukrainian].
10. Khalilova-Chuvaieva, Yu. O., & Bubnov, I. V. (2013). Yevropeiska polityka multykulturalizmu i kryza natsionalnoi identychnosti: politychnyi aspekt [European politics of multiculturalism and crisis of national identity: political aspect]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu ekonomiky i torhivli im. Mykhaila Tugan-Baranovskoho. Seriya: Humanitarni nauky – Bulletin of Donetsk National University of Economics and Trade. Michael Tugan-Baranovsky. Series: Humanities*, 2, 66–77 [in Ukrainian].
11. *Yak pochalasia yevropeiska mihratsiina kryza i yak yii zakinchyty* [How the European migration crisis began and how to end it]. Retrieved from <https://news.finance.ua/ua/news/-/359078/yak-pochalasya-yevropejska-migratsijna-kryza-i-yak-yiyi-zakinchyty> [in Ukrainian].
12. *Euro-Med Migration*. Retrieved from <https://www.euneighbours.eu/en/south/stay-informed/projects/euro-med-migration-ii>.
13. *Progress report on the Implementation of the European Agenda on Migration*. (2018). Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council. Brussels. COM(2018) 250 final.

Пашков Віктор Олександрович

Кандидат політичних наук
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
49005, Дніпро, пр. Дмитра Яворницького, 19

Email: neverdeir@gmail.com

Pashkov Victor

Ph.D. of Political Sciences
Dnipro University of Technology
19, Dmitry Yavornytsky ave., Dnipro, 49005, Ukraine

Правдін Володимир Ігорович

Студент
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
49005, Дніпро, пр. Дмитра Яворницького, 19

Email: neverdeir@gmail.com

Pravdin Vladimir

Student
Dnipro University of Technology
19, Dmitry Yavornytsky ave., Dnipro, 49005, Ukraine

Цитування: Пашков В. О., Правдін В. І. Аналіз міграційних процесів в ЄС та теорія мультикультуралізму: сучасний стан та перспективи. *Аспекти публічного управління*, 2019 Т. 7, № 12. С. 114-124.

Citation: Pashkov, V.O. & Pravdin, V.I. (2019). Analiz mihratsiinykh protsesiv v YeS ta teoriia multykulturalizmu: suchasnyi stan ta perspektyvy [Analysis of migration processes in the EU and the theory of multiculturalism: current state and prospects]. *Public administration aspects*, 7 (12), 114-124.

Стаття надійшла / Article arrived: 26.11.2019

Схвалено до друку / Accepted: 27.12.2019